

ระลึกถึง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในฐานะคนรักต้นไม้

..... ระพี สาคริก

ผมได้ทราบข่าวอสัญกรรมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในวันเดียวกัน ขณะที่ตนเข้าไปหาซื้อของจากร้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในต่างจังหวัด โดยที่ตนในร้านพอเห็นหน้าผมก็รีบบอกว่า เขาได้รับฟังข่าวจากวิทยุในช่วงสาย ๆ วันนั้นเอง

ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นคนเดินดินตัวเล็ก ๆ คนหนึ่ง แต่ก็มีธรรมชาติซึ่งหากรู้เห็นอะไรก็มักนำมาเล่าแบ่งปันความรู้กับคนอื่นเป็นนิสัยมาแต่แรกเริ่มชีวิต กับอีกด้านหนึ่งก็รู้สึกที่ **"ไม่ว่าเรื่องเล็กเรื่องใหญ่หากเป็นความจริงย่อมมีความสำคัญเหมือนกันทั้งนั้น จึงขออนุญาตนำเอาเรื่องราวของท่าน ฯ ซึ่งชีวิตผ่านพ้นไปแล้ว มาเล่าสู่กันฟังไว้ประดับความรู้ และใช้เป็นแง่คิดจากอีกมุมหนึ่ง"**

ความจริงตัวเองรู้จักกับบางคนในสกุลปราโมชมาก่อน เนื่องจากมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องดองกับญาติผู้ใหญ่ในสกุลเราแต่ก็ถือว่าเป็นไปตามธรรมชาติจึงไม่ได้สนใจอะไรเป็นพิเศษ จนถึงช่วงปี พ.ศ.2490 ตัวเองจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แล้ว ก็ตัดสินใจอย่างแน่วแน่ว่าจะต้องออกไปทำงานในดินทุรกันดารแม้มีอัตราบรรจุเป็นอาจารย์รออยู่ในกรุงเทพฯ ฯ. แต่เมื่อเอื่อม และหากจะไปคงต้องไปตกอยู่ในสภาพเป็นลูกจ้างชั่วคราวเช่นคนงานแต่ก็ไม่มีอิทธิพลอะไรจะมาเหนี่ยวรั้งไว้ได้

แม้ชีวิตตัวเองจะเกิดในใจกลางเมืองกรุงเทพฯ ฯ. ซึ่งขณะนั้นรกรากก็ยังไม่นับจำนวนได้อีกทั้งมีต้นไม้ร่มรื่นมาก เพราะเมืองยังไม่เต็มไปด้วยป่าคอนกรีตเช่นทุกวันนี้ มาถึงบัดนี้จึงอ่านได้ชัดเจนว่า หากรากฐานจิตใจคนไม่ตกอยู่ใต้ภาวะครอบงำจากอิทธิพลเงินและวัตถุรุนแรงอย่างแก้ไขได้ยาก บรรยากาศในเมืองก็คงไม่เต็มไปด้วยป่าวัตถุอันทำให้คนกลุ่มเดียวกันรู้สึกที่ช่างสวยสดงดงามอย่างยิ่ง

ผมและแม่ อีกทั้งภรรยาได้ออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสภาพซึ่งหลายคนอาจกล่าวว่า**"ห่างไกลความเจริญ"** ดังที่พบว่าในท้องถิ่นนั้นไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปา สิ่งที่มีให้ชัด ๆ ก็คือใช้ป่าชุกชมท่ามกลางความเงียบสงบ แต่เราก็มีความสุข ถัดจากนั้นมาประมาณ 1 ปีก็ว่า ๆ ก็มีฐานะการงานที่ต้องเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ ฯ. แม่ไม่กัวัน ก็ไปตัดผมที่ร้านแผงลอยร้านหนึ่งริมถนนด้านทิศตะวันตกของวัดสระเกษใกล้ ๆ กองตำรวจดับเพลิงซึ่งมีมาแต่สมัยนั้นแล้ว

ระหว่างนี้ให้ช่างตัดผมเพลิน ๆ ก็รู้สึกว่ามีชายคนหนึ่งมายืนอยู่ใกล้ ๆ ด้านขวามือ มีท่าทางสุภาพและแต่งกายสรวมเสื้อเชิ้ตแขนยาวกับกางเกงขาสั้นขาว พอผมหันหน้าไปมองก็กล่าวอย่างชัดถ้อยชัดคำแต่ด้วยเสียงเรียบ ๆ ว่า**"กระผมคึกฤทธิ์ ปราโมช สมัครลงรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุณาเลือกกระผมด้วยครับ"** นี่ก็สภาพที่ผมมีโอกาสสัมผัสท่านผู้นี้เป็นครั้งแรก และยังจำได้คือตลอดมา

หลังจากที่ตัวเองเสร็จธุระและกลับไปทำงานในต่างจังหวัดอีกไม่เกิน 2 ปีก็มีคำสั่งจากกรุงเทพฯ ฯ. ย้ายผมกลับกรุงเทพฯ ฯ. เพื่อมารับงานค้นคว้าวิจัยเรื่องข้าวในขั้นพื้นฐานอยู่ที่เกษตรกลางบางเขน แม้จะไม่ได้เป็นครูอาจารย์หากสังกัดกระทรวงเกษตร ฯ. แต่เนื่องจากมีความรักความสนใจสัมผัสกับชีวิตเขาวชนคนรุ่นหลังเป็นธรรมชาติอยู่ในความรู้สึก ดังนั้นช่วงเย็น ๆ คำ ๆ มักใช้ชีวิตคลุกคลีกับนิสิตเป็นกลุ่ม ๆ อย่างเป็นกันเอง และวันหนึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็มานั่งร่วมวงคุยกับเราบนพื้นสนามหญ้าหนึ่งอย่างเป็นกันเองด้วย แต่คงไม่ได้สนใจคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษแม้กระทั่งผมเอง จึงเข้าใจว่าน่าจะมาในลักษณะที่เป็นธรรมชาติเช่นกัน เมื่อคุยกันแล้วก็เลิกกันไปและไม่รู้ว่าผมชื่ออะไรด้วย

เวลาล่วงเลยมาหลาย ๆ ปีโดยที่เราก็กี่ไม่เคยมีการติดต่ออะไรกันเป็นส่วนตัว จนถึงช่วงหนึ่งมีผู้มาทาบถามผมให้ไปรับตำแหน่งนายกสมาคมไม้ประดับแห่งประเทศไทย และในช่วงถัดมาไม่นานนัก สมาคมฯ. ได้มีการเตรียม

จัดงานประจำปีในบริเวณวังสวนผักกาด ถนนศรีอยุธยา คณะกรรมการจึงตัดสินใจให้เชิญ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ - ปราโมช มาเป็นประธานเปิดงาน ซึ่งขณะนั้นท่าน ฯ.ก็ไม่มีตำแหน่งและอำนาจอะไรในด้านการงาน ซึ่งผมเองก็เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากตนไม่ชอบที่จะเอาองค์กรซึ่งเกี่ยวข้องไปผูกติดไว้กับตำแหน่งและอำนาจ และผมเองก็นิยมที่จะไปพบ เองแทนที่จะใช้ผ่านกระดาษอยู่แล้ว

ยังจำวันนั้นได้เช่นกันว่า ท่านนั่งรอพบผมอยู่ที่โต๊ะใต้ถุนเรือนไม้ โดยมี ม.ร.ว.พัศตรพริ้ง ฯ.นั่งอยู่อีกด้านหนึ่ง หลังจากคุยกันได้ไม่นานนักผมก็กราบลากลับไปออกมา ระหว่างที่เดินจากบ้านสู่ประตูใหญ่ สายตาตัวเองคงไม่ละโอกาสที่จะพิจารณาถึงบรรยากาศภายในบ้านอันร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่ ทำให้เชื่อว่าท่านเจ้าของคงดูแลเป็นอย่างดี

เมื่อถึงวันงาน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ได้มาเป็นประธานในพิธี แต่พิธีเปิดงานต้นไม้นี้เราคงไม่มีการเคร่งครัดในด้านรูปแบบมากนัก แต่สนใจสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองมากขึ้น ดังนั้นหลังจากที่ผมในฐานะนายกสมาคม ฯ.กล่าวแล้ว ท่านประธานก็กล่าวตอบท่ามกลางดงต้นไม้ขนาดใหญ่ในลักษณะ "ว่ากลอนสก" เช่นกัน มีความตอนหนึ่งซึ่งท่านกล่าวพาดพิงถึงผมเป็นส่วนตัวว่า "อาจารย์ระพี ท่านเป็นคนคิดและทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีแผนจริงจัง" ทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกประทับใจอย่างไม่มีวันลืม

หากใครจะด่วนคิดว่า ผมประทับใจเพราะท่านกล่าวชมผมก็คงต้องขอรับรองว่าช้าก่อน เพราะตัวเองไม่ได้มองอะไรยึดติดอยู่กับตัวและไม่ได้หลงอยู่กับคำชมเช่นนั้น ยังมีเรื่องราวที่จะเล่าต่อไป ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นภาพได้ชัดเจนว่าตนกำลังมองที่ประเด็นไหนและสืบเนื่องมาจากอะไร เพราะคงต้องสามารถความจริงว่า ผมเรียนทุกสิ่งทุกอย่างเน้นที่ประสบการณ์ชีวิตและเชื่อว่าสิ่งซึ่งได้รับนั้นลึกซึ้งเหนือการเรียนจากตำราและคนอื่นบอกเล่า และร้อยละพันปีผมก็ไม่เคยไปหาท่านเป็นส่วนตัวด้วย

มาถึงอีกช่วงหนึ่งของสังคมและชีวิต ขณะที่ประเทศไทยตกอยู่ในสภาพใช้อำนาจจากกลุ่มซึ่งเรียกกันว่า "รสนข" และก่อนถึงช่วงซึ่ง หลายคนเรียกว่า "พฤษภาทมิฬ" ไม่นานนัก ขณะที่เหตุการณ์บ้านเมืองกำลังเข้าถึงจุดวิกฤติ และช่วงนั้นตนก็ไม่ได้เดินทางไปไหน คงอยู่กับบ้านทุกวันและติดตามข่าวอย่างต่อเนื่อง คำวันหนึ่งก็มีคนในบ้านวิ่งขึ้นไปบอกว่า "มีคนที่รอมอเคอร์ไซค์ โยนท่ออะไรไม่ทราบข้ามรั้วบ้านเข้ามาตกกลางสนาม" ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ โดยจิตวิทยา มีแนวโน้มทำให้รู้สึกว่ามีระเบิดอยู่ข้างใน

ผมฟังจากปากเด็กแล้วก็ไม่รู้สึกอะไร กลับเห็นว่าเป็นโอกาสดีที่จะได้ดูความสามารถของลูกว่าในเหตุการณ์เช่นนี้เขาจะตัดสินใจอย่างไร ดังนั้นจึงนั่งดูข่าวโทรทัศน์ต่อไป ปล่อยให้ลูก ๆ จัดการกันเอง จนกระทั่งมีตำรวจเข้าไปในบ้าน ลูกก็วิ่งขึ้นไปบอกอีกว่า สารวัตรใหญ่ให้ถามว่าจะปิดข่าวดีไหมเพราะมีนักข่าวตามมาด้วย ผมก็ตอบไปในเชิงสอนลูกด้วยว่า "ทุกอย่างมันมาแบบธรรมชาติขอให้กันไปตามธรรมชาติ" ครับ ผมไม่เคยปิดใครและให้การต้อนรับทุกคนด้วยสิ่งที่เป็นความจริง วันรุ่งขึ้นยังมีรายหนึ่งเขียนว่า "อาจารย์ระพี เกือบตัวเงียม" ผมอ่านด้วยความเข้าใจจึงยิ้ม

เช้าวันรุ่งขึ้น มีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งโทรฯ.มาหาแต่เช้าถามว่า "อาจารย์รู้สึกอย่างไร และส่งสัณคนกลุ่มไหน" ผมตอบไปไม่ยว่นักว่า "ไม่รู้สักอะไร และไม่ส่งสัณใครทั้งนั้น" ครับ แล้วเรื่องก็จบ ด้วยรู้สึกที่ทุกอย่างทุกอย่างอยู่ที่ตนเองและรู้ตัวเองแล้วโดยแท้ และวันรุ่งขึ้นก็มีคนโทร ฯ.มาถามข่าวอย่างหลากหลาย ผมก็คงตอบไปอย่างเดียวกันหมด

ที่น่าสนใจอีกครั้งหนึ่งก็คือ "คอลัมน์ ขอยสวณพญ จาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ใน น.ส.พ.สยามรัฐรายวัน ได้เขียนวิจารณ์เรื่องนี้ทั้งคอลัมน์" จากความรู้สึกของผู้เขียนซึ่งทำให้ผมรู้สึกว่ามีพลังซึ่งลึกซึ้งและละเอียดมาก สารระซึ่งสรุปได้ใจความสำคัญ ๆ ที่ขอนำมากล่าวอย่างสั้น ๆ ว่า "ใครท้ออาจารย์ระพีได้ลงคอ ทั้ง ๆ ที่ลูกศิษย์ลูกหาท่านก็มีมาก

มาย" ที่กล่าวมานี้ไม่ใช่ผม แต่เป็นข้อเขียนจากท่าน ซึ่งทำให้ผมรู้สึกว่ สื่อภาษาธรรมชาติหากด้านหนึ่งลึกซึ้งกว่า ย่อมหยั่งรู้ถึงส่วนลึกของอีกด้านหนึ่งได้ ที่น่ามากล่าวนี้เสีย เนื่องมาจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่า **ท่านมีความลึกซึ้งยิ่งกว่าผมอย่างแน่นอน จึงสามารถทราบความในใจจากผมได้"** และปรากฏว่าถัดมาอีกวันหนึ่ง ท่ามกลางความขัดแย้งขณะนั้น ก็มีฝ่ายหนึ่งมาขอพบและขอโทษผมที่บ้าน ผมก็ให้การต้อนรับและยิ้มอีกเช่นกัน โดยที่ในหัวใจแม้จะกล่าวว่าจะไม่เคยถือสาใครอยู่แล้วก็คงไม่ใช่สิ่งซึ่งพึงเชื่อได้หรือไม่

ถัดจากนั้นมาไม่นานนัก มีรายงานจากนักข่าวซึ่งไปสัมภาษณ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เกี่ยวกับปัญหาบ้านเมืองแล้วเลยถามว่า **"ท่านใช้โยอะไร ทำไมค้นไม่โยบ้านถึงไ้งามคิ"** ท่านเจ้าของบ้านตอบว่า **"ก็เงาเจ้าของใจละ"** ผมฟังแล้วรู้สึกประทับใจมาก แม้ตนจะไม่ได้พบกับท่านเป็นส่วนตัวนับแต่ครั้งที่ไปเบิดงานไม้ประดับ แต่นึกถึงความประโยชน์ครั้งใดก็ต้องนึกถึงท่านทุกที

หลายครั้งหลายหนที่ผมไปพูดในที่ต่าง ๆ หากเป็นการพูดเกี่ยวกับธรรมชาติและต้นไม้แม้อื่น ๆ และเมื่อมีใครมาถามว่าทำอย่างไรต้นไม้จึงจะงาม ผมก็นำความประโยชน์นั้นมากล่าว อาจมีใครหลายคนรู้สึกว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยซึ่งนักข่าวเก็บมาจากเบ้าใบรายทางในการไปสัมภาษณ์ เรื่องการบ้านการเมือง แต่ผมกลับคิดว่านี่คือรากฐานสำคัญของความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่าง แม้เรื่องใหญ่แค่ไหนในบ้านเมืองนี้

"จากเงาเจ้าของ สิ่งซึ่งอยู่ลึกที่สุดก็คือความรัก" ผมเคยเขียนเรื่อง **"แค่ความรักกับชีวิต"** ซึ่งลงพิมพ์ไปแล้วใน น.ส.พ.สยามรัฐรายวันเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2538 ซึ่งสรุปได้ว่ารากฐานสิ่งนี้คืออุดมการณ์จากความเป็นคนโดยแท้ เราหลายคนกล่าวว่าท่านคือเสาหลักของประชาธิปไตย แต่หากแต่ละคนซึ่งยังมีชีวิตอยู่ยังแสดงออกทั้งล่อหลอกและขัดเยียดให้คนไปเลือกตั้ง อีกทั้งย้าว่านี่คือประชาธิปไตย บ้านเมืองก็ยังคงวนเวียนอยู่เช่นนี้ต่อไปนาน จนกว่าจะหยั่งรู้ได้ลึกซึ้งว่านี่ว่า **"หากรักประชาธิปไตยต้องรักเพื่อนมนุษย์และเป็ครากฐานจิตใจสู่อิสราภาพได้"** จึงขอกล่าวว่า **"คนชนบทก็คิ เขาชวนซึ่งถึถว่าชีวิตยังค็อยกว่าผู้ใหญ่ก็คิ จะเจริญอกงามได้ คงขึ้นอยู่กัเงาของผู้ใหญ่ทั้งคัวยอานาจและทรัพย์สินเงินทองทั้งหลายนั้นเอง"**

อนึ่ง ในบทความเรื่อง **"จากต้นไม้ถึงคุณภาพชีวิตของมนุษย์"** ซึ่งเขียนไว้เมื่อไม่นานนี้ ได้เปิดหัวไว้ด้วยความประโยชน์หนึ่งว่า **"บนเส้นทางอันร่มรื่นด้วยเงาไม้ คิวีดีทางที่ให้ความสงบสุขแก่ชีวิตมนุษย์แต่ละคน"** และช่วงปิดท้ายก็ได้เชื่อมโยงเหตุและผลไปถึงความอีกประโยชน์หนึ่งว่า **"บนเส้นทางที่ร่มเย็นด้วยน้ำใจและแรงศรัทธาจากเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง คิวีดีทางธรรมชาติทั้งของชีวิตตนเองและสังคมซึ่งนำสู่ความสงบและความสุข ซึ่งสิ่งนี้มีใช้หรือที่ว่าจะถึถเป็นปณิธานและเป้าหมายการทำงานของบุคคลผู้ควรได้ชื่อว่ามีอุดมการณ์โดยแท้"**

จากคำถามของนักข่าวคนหนึ่งว่า **"ท่านใส่โยอะไรต้นไม้จึงไ้งามมาก"** และคำตอบสั้น ๆ จากคำพูดของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่า **"เงาเจ้าของใจละ"** หากนำมาตีความคงสรุปได้ว่า **ไม่ว่าต้นไม้-สัตว์ โดยเฉพาะคนซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ เงาของผู้มีโอกาสและอำนาจเหนือกว่าเท่านั้น หากมอบให้จากใจจริงย่อมมีพลังอันศักดิ์สิทธิ์และสมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว ผู้เขียนคิดว่าเพียงจากคำพูดของท่านซึ่งชีวิตผ่านพ้นไปแล้ว หากผู้ที่ยังอยู่มีสื่อธรรมชาติซึ่งสามารถรับได้จนถึงลงปฏิบัติอย่างจริงจัง บุญกุศลย่อมถึงทุกคน อีกทั้งหวนกลับมาถึงท่านผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นสัจธรรมด้วย.**

12 ตุลาคม 2538

ลงพิมพ์ใน น.ส.พ. สยามรัฐ ๗๖
ฉบับวันเสาร์ที่ 14 ตุลาคม 2538 หน้า ๗ (บทความ)